

Kontekstin taju

Karttakirja
voimavarakeskeiseen
ryhmän ohjaamiseen

Juha Kilpiä

Kontekstin taju

karttakirja voimavarakeskeiseen
ryhmän ohjaamiseen

www.aktuaali.fi

Copyright © Juha Kilpiä 2022

Kansikuva Mika Nuorva

Taitto Juha Kilpiä

Kustantaja Aktuaali koulutuspalvelu, Helsinki, Suomi

Valmistaja BoD – Books on Demand, Norderstedt,
Saksa

ISBN 978-952-94-6845-4 (pehmeäkantinen)

978-952-94-6846-1 (EPUB)

Alkusanat, jotta maailmamme lähentyisivät

Tätä hetkeä ei enää huomenna ole. Näillä sanoilla haluan aloittaa kirjan. Kaikki tapahtuu vain kerran ja seuraavassa hetkessä kaikki onkin jo hienosävyisesti tai likimain täysin toisenlaista. Se mitä sinulla on elämässäsi nyt, ei ole läsnä enää samanlaisena huomenna. Ja toisaalta se, mitä on nyt tässä, on jollain ainutlaatuisella tavalla värittämässä huomisen hetkiä – mutta siitä miten se tapahtuu, meillä ei vielä tänään ole mitään varmuutta. Kausaalisuuden suhteen olen usein vähintäänkin epäluuloinen.

Lisäksi haluan aloittaa kirjan toteamalla, että se miten elämä toteutuu juuri nyt siinä sinun ympärilläsi, on maailmankaikkeudessa ainutlaatuista. Se ei ole samanlaista missään muualla juuri nyt, eilen tai huomenna. Se on monin erilaisin tavoin, sävyin ja rakentein erilaista. Se jo, miten lähimmät seinäsi heijastavat lämpöä ja tekevät ja ottavat vastaan varjoja, on ainutlaatuista. Puhumattakaan siitä, miten lähimmät ihmiset, heidän moninaisuutensa vaikutus tekee todellisuudestasi ainutlaatuista. Kenelläkään muulla ei ole tuon kaltaista maailmaa ympärillään mahdollistamassa sinun ainutlaatuisuuttasi.

Ja vielä, haluan kirjan luonnetta avaten aluksi sanoa, että tiedän sinun ajattelevan eri lailla rakkaudesta kuin minä. Sinulle sanasta ”rakkaus” tulee erilainen muistuma, ymmärrys, tunne, mielikuva, kehonaistimus. Sanat ovat sopimuksia, joiden sisällön me rakennamme yhdessä, suhteissa ja ympäristöissämme. Sanoilla on historia ja suhteet. Luottomme siihen, että puhuessamme rakkaudesta puhumme jostain samankaltaisesta, kertoo vain tahdostamme kurkottaa toisen ymmärrystä kohden sekä toisaalta siitä, ymmärtääksemme toisiamme elämme riittävän samanlaisessa maailmassa. Mutta

mikäli oikeasti raaputtaisimme sanan ”rakkaus” pintaa, sen merkitystä, oloa, jonka sen sanoessa koemme, värimaailmaa, jonka siihen liittäisimme – niin, olisimme taas vahvasti ainutlaatuisuuden äärellä. Ja tämä on tämän kirjan kannalta merkityksellistä.

Kirjassa luodaan tarinaa ryhmien ohjaamisesta ainutlaatuisissa hetkissä, ainutlaatuisten ihmisten kanssa, ainutlaatuisessa tilanteessa, jossa sanat eivät automaattisesti yhdistä meitä, mutta ovat parhaassa tapauksessa paremminkin siltoja toistemme luokse, mikäli niin haluamme ja näemme mielenkiintoa.

Kirjassa puhutaan paljon kontekstuaalisuudesta. Jossakin se suomennetaan sanalla ”asiayhteys”, mutta ajattelen sen tarkoittavan sitä, että jokainen asia tai ilmiö tapahtuu aina tietyssä ajassa, paikassa ja kulttuurissa, siihen liittyvien ympäristötekijöiden, kielen ja yhdessä ymmärrettyjen sopimusten alaisuudessa. Niinpä esimerkiksi sanotut sanat tarkoittavat eri asioita eri konteksteissa. Mutta tästä kaikesta lisää myöhemmin.

Karttakirja voimavarakeskeiseen ryhmän ohjaamiseen

Halusin kirjoittaa kirjan, jossa tarkastelin ryhmän ohjaajuutta taitoina, ymmärryksinä ja pyrkimyksinä. Tämä on karttakirja, koska toivon kirjan mahdollistavan oman ryhmän ohjaajuuden kartoittamista ja kenties suunnistamista jotain sellaista kohti, mistä oman ohjaajuuden toivoisi rakentuvan. Voimavarakeskeinen viitekehys on vuosien varrella tullut itselleni yhä merkityksellisemmäksi. Tässä karttakirjassa virtana maisemaa halkovat ajatukset dialogisuudesta, narratiivisuudesta, reflektiivisyydestä ja ratkaisukeskeisyydestä sekä kompassina kartan yläkulmassa ymmärrys sosiaalisesta konstruktionismista.

Lisäksi karttakirjassa on merkintöjä soista, kallioista ja poluista, pyhistä paikoista ja hautausmaista – asioista, jotka ovat jollain tavalla pysäyttäneet ja herättäneet minun mielenkiintoni ryhmän ohjaamisessa ja jotka olen siksi karttaan lisännyt.

Karttakirjan alakulmassa on kaksi tärkeää asiaa – mittakaava ja julkaisupäivämäärä. Mittakaava antaa meille mahdollisuuden pohtia, onko jonnekin pitkä matka oikeasti luonnossa, miten kirjan ajatukset ovat siirrettävissä omaan todellisuuteen. Tämä vastuu on aina jokaisella karttakirjan lukijalla itsellään. Julkaisupäivämäärä taas kertoo sen, kuinka maisemat nähtiin sinä päivänä, kun ne karttakirjaan tallennettiin. Seuraavana päivänä jokin puro on saattanut jo muuttaa uomaansa, koska niin ne aina tekevät.

Karttakirjaa ennen on ollut monia muita karttakirjoja, matkaoppaita ja reissupäiväkirjoja. Koska asia on kiinnostanut

minua jo pitkään, olen lukenut niitä, ja eittämättä kaikki lukemani vaikuttaa siihen, miten asiasta nyt ajattelen, ja jotain siitä päättyy tähän karttakirjaan. Viittaa aiempiin kirjoituksiin aina kun minulla on tietoa tekijästä. Matkan varrella on kuitenkin kertynyt iso joukko erilaisia asioita, puheita ja sitaatteja, joiden alkujuurta en tiedä. On kuitenkin syytä mainita Pekka Holm ja koko Dialogicin henkilökunta sekä Jaakko Seikkula ja kiittää heitä viitekehityksen teorian kohdalla polun näyttämisestä. Siteeraan heitä varmasti monessa ja tietämättänikin.

Olen ohjannut ryhmiä kauan. Matkalla monet tavat ajatella ja toimia ovat muuttuneet. Jotain on myös vahvistunut – usko ihmisten kyvykkyyteen, haluan auttaa toisiaan ja elämän merkityksellisyyden kaipuuseen. Minulle ryhmien ohjaaminen on mahdollisuuden tarjoamista tulla noita asioita kohden.

Kirjan nimi Kontekstin taju syntyi siitä ajatuksesta, että ehkä tärkeintä on tunnistaa toiminnan konteksti. Se antaa meille luvan ja myös velvoittaa kerta toisensa jälkeen ohjaamaan uskoen, että juuri tämä hetki ei ole tapahtunut kertaakaan aikaisemmin. Juuri tämä konteksti-ikkuna ei ole auennut maailmassa koskaan aikaisemmin. Tämän, jos minkä, pitäisi motivoida ja pitää meidät uteliaina ohjatessamme ryhmiä.

Karttakirjan rakenne

Kirjan etenemiselle olen pyrkinyt luomaan jonkin minulle loogisen rakenteen. Tavoitteena on edetä kirjassa niin, että asiat tulisivat jostain itselle perustellusta syystä oikeassa järjestyksessä esille lukijalle. Lukija sitten päättää, mitä logiikkaa hän noudattaa lukiessaan kirjaa.

Kirjan ensimmäisessä luvussa kirjoitan ajatuksia ryhmän ohjaajasta ja siitä, mistä kaikesta ajattelen hänen rakentuvan. Kirjoitan ikään kuin siitä henkilöstä, joka karttakirjalla suunnistaa, ja hänen olomuodostaan.

Toisessa luvussa avaan voimavarakeskeistä viitekehystä. Tämä luku toimii pohjana kaikelle muulle ja toivottavasti saattaa meidät enemmän samalle kartalle kirjan seuraavia lukuja ajatellen.

Kolmannessa luvussa kirjoitan ohjaajuuden arvoista ja ihmiskäsityksestä. Pysähdyimme sen äärelle, mikä meidät ohjaajina saa matkalle, mitä pidämme matkalla lähtiessä ja siellä ollessa tärkeänä, ja kenen sekä minkälaisien ihmisten kanssa ajatteleamme matkaa tekevämme.

Neljännessä luvussa kirjoitan ryhmän ohjaamisesta keskittyen pääasiassa suljettuihin ajallisesti rajattuihin ryhmiin, vaikka moni asia toki ilmiönä näyttäytyy myös avoimissa ryhmissä. Keskityimme matkan tekoon sekä siihen, miten sitä tehtäisiin niin, että matkaseuralaisemme, ryhmäläiset, hyötyisivät siitä mahdollisimman paljon.

Viidennessä luvussa kirjoitan siitä, mitä erityistä matkan teko vaatii silloin, kun matka ei lopukaan sovitusti vaan jatkuu vuosia ja me saatamme olla vain osan matkaa ryhmän

mukana. Katsastamme avoimien toistaiseksi jatkuvien ryhmien matkaa kartalla.

Kuudennessa luvussa kirjoitan matkan teon haasteista sekä niiden äärellä olemisesta. Mitä ryhmän ohjaaminen on silloin, kun maastot tai matkaseuralaiset haastavat meitä tai toisia.

Seitsemännessä luvussa keskityn katselemaan maisemia, pohtimaan matkanteon mielekkyyttä sekä kirjoittamaan siitä, mitä kaikkea matkan tekeminen mielestäni on. Mitä ryhmän ohjaamisen maailmaan kuuluu, minkälaisiin maisemiin ja ajatuksiin ajattelen sen liittyvän. Minkä äärellä ajattelen ryhmän ohjaajan olevan matkaa tehtäessä.

Kahdeksannessa luvussa katselen vanhoja kuvia matkoilta sekä kerron joistakin kuvista tarinoita. Kirjoitan joistain minulle rakkaista maisemista, siitä miten ryhmää ohjatessa olen joissain tilanteissa toiminut ja jotain harjoitetta soveltanut. Kirjoitan siitä, miten soveltaminen on ainut tapa toimia ryhmän ohjaajana, jos aikoo matkaa tehdä toisten kanssa heidät kokonaisina ja ainutlaatuisina mukaan haluten.

Ja viimeisessä yhdeksännessä luvussa kirjoitan, mitä olen tältä kirjoittamisen matkalta yli neljän vuoden ajalta oppinut, mikä on kirjaa kirjoittaessa ohentunut ja mikä vahvistunut. Sillä aivan varmasti kirjoittaisin ensi vuonna erilaisen kartta-kirjan.

Sisällysluettelo

Alkusanat, jotta maailmamme lähentyisivät 4

Karttakirja voimavarakeskeiseen ryhmän ohjaamiseen 6

Karttakirjan rakenne 8

1. RYHMÄN OHJAAMINEN 14

Ohjaajan taidot 15

Ohjaajuus tehtävinä 23

Työpari ryhmäohjauksessa 34

Yksin työskentely 37

Ohjaajuuden palo ja merkitys 40

2. VOIMAVARAKESKEISYYS 44

Sosiaalinen konstruktionismi
– todellisuus yhteisön rakentamana 46

Kielen rakentuminen ja yhteisen ymmärryksen
kokemus 48

Dialogisuus ja dialogi
– tapa elää ja ohjata 50

Narratiivisuus, ratkaisukeskeisyys ja reflektiivisyys
– lähestymistapoja 54

Narratiivisuus
– suhteet sanoihin, tapahtuneisiin asioihin ja ilmiöihin 55

Ratkaisukeskeisyys
– älä sössi toimivaa, etsi sitä 59

Reflektiivisyys

– tietoista ajattelua ja ymmärryksen hakua 62

Kontekstuaalisuus

– ymmärrys ajasta, paikasta ja tavasta 65

Voimavarakeskeiseksi ryhmänohjaajaksi

– miten kytken tämän omaan tapaan toimia 67

3. ARVOT, IHMISKÄSITYS JA OHJAAJUUS 70

Arvot, neutraalius ja ryhmän ohjaajuus 70

Arvoristiriitä 71

Ryhmän ohjaajuuden arvot 74

Ihmiskäsitys – kenen kanssa työskentelemme? 76

Merkityksellisyyttä tavoitteleva ihminen 78

Ohjaaja ihmiskäsityksensä kanssa 80

Ohjaajan suhde tietoon 81

4. SULJETTU KESTOLTAAN MÄÄRITELTY RYHMÄ – TAPOJA OLLA, TOIMIA JA AJATELLA 84

Ryhmän aloittaminen 85

Resurssien pohdinta 86

Ensimmäinen ryhmätapaaminen

– kontekstin rakentaminen 104

Ryhmän aikana 111

Ryhmän päättyessä 126

5. TOISTAISEKSI TOIMIVA AVOIN RYHMÄ 134

Kontekstuaalisuus, pysyvyys ja muutos 134

Osallisuus ja omistajuus 136

Kasvun mahdollisuus, pinnalla pysyminen
ja jumiutumisen riski 138

Ohjaajan vaihtuminen 140

6. HAASTAVAT TILANTEET RYHMÄSSÄ 144

Puuttuminen vaatii rohkeutta, taitoa ja sydäntä 145

Rajaaminen huolehtimisena 150

Suuret tapahtumat ryhmässä 154

Ryhmäkelpoisuus 156

7. RYHMÄN OHJAUKSEN MAAILMAT 162

Subteissa elävänä

Rakkauden maailma 163

Tunteiden maailma 165

Liittymisen maailma 167

Tapa olla subteissa

Sensitiivisyyden maailma 170

Läpinäkyvyyden maailma 174

Ohjaus on asennetta

Rohkeuden maailma 179

Vastuullisuuden maailma 181

Spontaaniuden maailma 183

Kausaliteetin kritiikki ohjaajuuden maailmassa 185

Ymmärryksen synty

Ymmärryksen maailma 189

Sanoittamisen maailma 192

Näkymättömästä näkyvää 194

Merkityksien löytämisen maailma 196

Esteettisyyden maailma 199

Pyhän maailma 201

Hoiva ja kasvu

Haavoittuvuuden maailma – ohjaajan ja ryhmäläisten 204

Terapeuttisuuden maailma 205

Kehon ja mielen maailma 208

Kasvun maailma 211

8. SOVELLETTAVIA HARJOITUKSIA 214

Asiantuntijarinki 215

Vessan seinäkirjoitukset 217

Positiivisen palautteen harjoitteet 218

Kuvista tarinoita 220

Saaristo näkyväksi 222

**9. KIRJOITTAMINEN ON LISÄNNYT
KONTEKSTIN TAJUA 224**

1. RYHMÄN OHJAAMINEN

Tässä kirjassa ryhmän ohjaamista lähestytään ja pohditaan voimauttavana ja kuntouttavana toimintana, jonka tavoitteena on lisätä ryhmän yksilöiden voimavaroja, ymmärrystä itsestä ja arjessa selviytymistä. Ryhmät, joita tällöin ohjataan, ovat pääsääntöisesti suljettuja tai avoimia vertaisryhmiä, joissa vertaisuus nousee joko Otsiriittävän samankaltaisesta kokemuksesta tai elämäntilanteesta.

Ryhmäohjaus eroaa yksilötyöstä monella tapaa, ja sen mahdollisuudet ovat erilaiset. Tutkitusti joissakin tapauksissa se on paljon tehokkaampaa ja hyödyllisempää apua ihmisille kuin yksilötyö. Ryhmässä toiminnan kenttänä on ryhmän yksilöiden kokonainen kokemushistoria, tämä päivä ja mielen avaruus sekä suhteet itseen, toisiin ryhmäläisiin, ryhmän ulkopuolisiin ihmisiin ja ohjaajaan. Ollaan tekemisissä kokonaisen pienen universumin kanssa. Ja lisäksi tämä kaikki tapahtuu aina ainutlaatuisissa konteksteissa.

Kirjassa kontekstilla tarkoitetaan niitä kaikkia tekijöitä, jotka vaikutukseltaan tekevät tilanteista ainutlaatuisia. Kontekstiin vaikuttaa ainakin kunkin hetken aika, paikka, kulttuuri, normit, sovitut tavat ja läsnä olevat ihmiset sekä heidän mukanaan tuomansa merkitykset ja todellisuudet. Konteksti sekä syntyy itsestään että sitä rakennetaan ohjatusti yhdessä. Kunkin tilanteen konteksti vaikuttaa siihen, mikä juuri siinä tilanteessa on perusteltava tapa toimia ryhmän ohjaajana.

Ryhmän ohjaamisen voisi tiivistää seuraavasti.

Ryhmän ohjaaminen on tavoitteellista, aktiivista, dialogista, osallisuudesta ja vertaisuudesta voimaa ammentavaa ammatillista tapaa toimia ryhmän ja sen yksilöiden hyväksi ymmärtäen kontekstin mukanaan tuomat vaateet.

Tätä lausetta pyrin kirjassa tästä eteenpäin avaamaan.

Ohjaajan taidot

Tutkimukset kertovat psykoterapeuttisten suhteiden toimivuuden riippuvan enemmän psykoterapeutin kyvystä olla suhteessa kuin hänen psykoterapeuttisesta suuntauksestaan. Ajattelen, että ylipäätään kaikki lähtee meidän kyvystämme olla suhteessa enemmän kuin siitä, mitä tietoa ja teoriaa meillä on suhteista.

Kliinisen psykologian ja psykoterapian emeritusprofessori Jarl Wahlström on jossain vaiheessa esitellyt ohjaajuudesta mallin, jossa jaotellaan ohjaajan taidot neljään kategoriaan.

- *Ymmärrys omasta auttamisen teoriasta*
- *Oma kokemushistoria ammatillisessa käytössä*
- *Kyky olla suhteissa ihmisiin*
- *Kontekstuaalisuuden taju*

Tätä hän kutsui ohjaajuuden salmiakiksi. Tämä on minusta hyvä työkalu oman ohjaajuuden tutkimiseen ja hahmottamiseen. Pysähdytään hetkeksi sen äärelle.

Ymmärrys omasta teoriasta

Mikä on se teoria, johon ryhmän ohjaaja nojaa ohjattaessaan ryhmää? Miten se vaikuttaa siihen, miten hän suunnittelee ohjausta ja valmistautuu siihen? Mitä kaikkea hän tekee ja sanoo, mihin valintoihin päätyy ohjaustilanteissa? Meillä on jokaisella oma ainutlaatuinen teoria siitä, mihin hyvinvoinnin edistäminen toimiessamme ryhmän ohjaajana perustuu. On tärkeää pysähtyä ja kysyä, kuinka tietoisia olemme siitä kaikesta teoriasta, joka toimintaamme ohjaa, ja toisaalta onko meillä olemassa jotain teoriaa vai elämmekö vain spontaanisti selviytyen?

Ajattelen, että mitä paremmin ryhmän ohjaaja ymmärtää ja pystyy sanoittamaan oman ohjaajuuden teoriapohjansa ja sen, mikä siitä nousevana toimintana auttaa ryhmäläisiä, sitä paremmin hän pystyy sekä suunnitellusti että spontaanisti toimimaan.

Omaa ohjaajuuden teoriaa haastaessani lähtisin siitä, kuinka paljon teoriani sisältää dialogisuutta ja toisaalta missä määrin se ohjaa tietämään asiakkaan puolesta. Toisaalta haastaisin teoriaa myös siinä, kuinka paljon se sisältää yleistettäviä lainalaisuuksia ja kausaaliteetteja, jotka ohjaisivat minua puhumaan vaikkapa lauseilla ”parisuhteissa on...” sen sijaan että kysyisin ”miten teidän suhteessanne on ja onko...”. Kuinka siis ymmärrän ohjaajana tilanteiden ainutlaatuisuutta ja kuinka paljon olen kiinnostunut kuulemaan kertomisen sijaan.

Menestyksellinen ryhmän ohjaaminen vaatii ryhmän ohjaajalta kyvykkyyttä kertoa, mitä hän tavoittelee sekä miksi ja millä tavoin hän uskoo tavoitteisiinsa pääsevänsä. Hänen toimintansa tulee olla jollakin tavalla perusteltua, jotta valintatilanteissa hän pystyy olemaan aktiivinen toimija eikä pas-

Kontekstin taju

– karttakirja voimavarakeskeiseen
ryhmän ohjaamiseen

“Ryhmän ohjaaminen on tavoitteellista, aktiivista, dialogista, osallisuudesta ja vertaisuudesta voimaa ammentavaa ammatillista tapaa toimia ryhmän ja sen yksilöiden hyväksi ymmärtäen kontekstin mukanaan tuomat vaateet.”

Voimavarakeskeinen ryhmän ohjaaminen on paljon enemmän kuin ennalta opeteltujen sääntöjen tai kerta toisensa perään toistuvien faktojen mekaanista noudattamista. Se on aktiivista ja luovaa toimintaa sekä kontekstin ymmärryksen tavoittelua. Se on aina kytköksissä ohjaajan ja ryhmäläisten arvoihin, ihmiskäsitykseen ja maailmankatsomukseen.

Kirja kutsuu matkalle tutkimaan omaa tapaa toimia voimavarakeskeisenä ryhmän ohjaajana sekä löytämään siitä tavasta ne ulottuvuudet, joista voi ohjaajana innostua, voimaantua ja kokea työssä merkityksellisyyttä.

9 789529 468454